

***Antonina Staszków, Archiwalia, zbiory biblioteczne i muzealne
Górnego Śląska w latach 1939-1945. Sumariusz tematyczny do
zespołów w Archiwum Państwowym w Katowicach, Staatsarchiv
Kattowitz, Archivberatungstelle Oberschlesien Kattowitz, Archiwum
Silesiae Superioris vol. 1, Katowice 2007***

Archiwum Państwowe w Katowicach, lokujące się wśród czołówek archiwów polskich, rozpoczęło realizację poważnego wydawnictwa archiwalnego pod nazwą Archiwum Silesiae Superioris, przy finansowym współudziale Sejmiku Województwa Śląskiego i Towarzystwa Przyjaciół Archiwum. Pomysłodawcom tego ambitnego przedsięwzięcia – redaktorom naukowym: Sławomirze Krupie i Piotrowi Greinerowi, życzę, by ów finansowy udział obu instytucji nie skończył się na pierwszym numerze. Książka ukazała się w oficynie Drukarnia Archidiecezjalna w Katowicach.

Motywacją do stworzenia własnej serii wydawniczej było odczucie, że unikatowość katowickiego zasobu archiwalnego i regionu śląskiego, określanego w literaturze „regionem narożnikowym” (obecnie za autorami Wstępu od Redakcji, s. 7), nie jest wprost proporcjonalna do liczby i dynamiki ukazujących się publikacji. Archiwum Silesiae Superioris ma to wrażenie zatrzeć i dodać blasku Archiwum Katowickiemu, na czym też skorzystają użytkownicy tego archiwum.

Archiwum Silesiae Superioris może być rzeczywiście chlubą wydawniczą, bo ma bardzo staranną i elegancką postać graficzną: białe sztywne okładki z niewielkim motywem w kolorze bordo nadają mu dostojny charakter. Następne zeszyty z tej serii ten charakter mają zachować i to nie tylko z powodu szaty graficznej, łamy serii bowiem otwierają się dla pomocy archiwalnych wyższego rzędu, czyli pomocy bardziej szczegółowych i szczególnie oczekiwanych przez użytkownika, a także dla publikacji źródłowych, oczekiwanych jeszcze bardziej przez grono badaczy. Sądzę, że zainteresowanych w miarę rozrastania się serii będzie przybywać. Pomysłodawcom – redaktorom należą się wyrazy uznania i gratulacje udanej realizacji tradycyjnego projektu wydawniczego, który można odbierać w pełni walorów estetycznych, w odróżnieniu od wydawnictw internetowych.

Pierwszy numer omówionej serii otwiera sumariusz Antoniny Staszków, wieloletniego archiwisty Archiwum w Katowicach, sumariusz opracowany przez Autorkę w latach dziewięćdziesiątych ubiegłego wieku. Dlaczego nie ukazał się wówczas, jest zapewne pytaniem retorycznym. Z moich własnych obserwacji wynika, że tradycyjna forma opracowania pomocy archiwalnej musiała ustąpić wersjom komputerowym, które w tamtym

czasie stanowiły novum i były przedmiotem fascynacji archiwalnych. Powrót do tradycyjnych form powitać należy entuzjastycznie, bo to zapowiada powrót do równowagi.

Motywy, zakres opracowania omawianego sumariusza i jego podstawa badawcza są bardzo specyficzne. Celem głównym powstania sumariusza była próba naprawienia szkód wynikających z działalności niemieckiej służby archiwalnej w latach drugiej wojny światowej. Mamy więc przekaz bardzo wiarygodny, bo pochodzący z akt urzędowych samego „sprawcy” szkód. Autorzy wstępu informują, że równie wiele szkód jest na koncie Armii Czerwonej, ale ich dokładna ewidencja jest jeszcze w sferze zamierzeń badawczych.

Sumariusz swoim zakresem obejmuje dwa zespoły archiwalne, wytworzone przez registry własne Archiwum w Katowicach z czasów okupacji niemieckiej: Staatsarchiv Kattowitz (1939-1945) oraz Archiveratungsstelle Oberschelsien Kattowitz (1942-1945).

Recenzowana praca, poza okolicznościowym wstępem od Redakcji przynależnym pierwszemu numerowi wszczynającemu serię (s.7-9), ma krótki formalny wstęp wyjaśniający okoliczności powstania i zasady opracowania sumariusza (s. 11-13), monograficzny rys dziejowy działalności niemieckiej służby archiwalnej w Katowicach (s. 15-38) oraz dwa, różne objętościowo, odrębne sumariusze, i rozbudowany aparat naukowy. Każdy z nich zawiera w poszczególnych ponumerowanych pozycjach sumariusza odsyłacze do stron teczek, w których znajdują się informacje na temat zasygnalizowany w tytule części podstawowych i szczegółowych.

Pierwszy sumariusz zbiera informacje zawarte w zespole archiwalnym Staatsarchiv Kattowitz (1939-1945) (s. 39-134). Ze względu na informacje, sumariusz usystematyzowano w 11 następujących grup rzeczowych: I. Akta urzędów administracji państwowej (dotyczy losów akt wytworzonych przez starostwa powiatowe, policję, konsulaty i urzędy: pracy, górnicze, leśne, katastralne, skarbowe, celne; II. Akta miast, gmin, okręgów urzędowych oraz cechów (dotyczy dziejów akt miejskich, gminnych i cechowych w okresie okupacji); III. Akta instytucji wymiaru sprawiedliwości (informuje o losach akt sądów pierwszej i wyższych instancji, akt prokuratur, księgach sądowych, ławniczych i urbarzach); IV. Akta instytucji gospodarczo-finansowych (zbiera dane o dziejach akt samorządu terytorialnego, zakładach przemysłowych, bankach i instytucjach kredytowych; V. Akta rodzinno-majątkowe (ten rozdział zawiera dane o aktach z terenu Prowincji Górnośląskiej oraz innych obszarów); VI. Akta partii politycznych i podległych organizacjach, ruchów społecznych, i spraw politycznych (dostarcza informacji o losach niektórych materiałów wytworzonych w okresie dwudziestolecia międzywojennego, aktach personalnych, aktach osób podejrzanych i skazanych, aktach personalnych oraz plakatach i afiszach); VII. Akta urzędów stanu cywilnego (są odesłania do informacji o aktach metrykalnych Żydów i akta innych gmin wyznaniowych); VIII. Akta administracji szkolnej i szkół (wskazania do informacji o dziejach akt szkolnych); IX. Archiwalia czeskie (zawierają informacje o obcych archiwaliach); X. Kolekcje, księgozbiory i muzealia (informacje o kolejach losów 19 spuścizn prywatnych i

kolekcji); XI. Przemieszczenia akt (informacje o aktach wędrujących do Katowic z Generalnego Gubernatorstwa, ewakuowanych na wschód Polski i inne).

Drugi sumariusz dotyczy Archiberatungstelle Oberschlesien Kattowitz (1942-1945). Ma też układ rzeczowy i zawiera 5 działów: I. Archiwa miejskie, gminne i cechowe (zbiera informacje o tych archiwaliach); II. Archiwa kościelne katolickie i ewangelickie (zbiera cenne informacje o katach wyznaniowych); III. Archiwa rodzinno-majątkowe (podaje w układzie alfabetycznym według nazw geograficznych siedzib rodowych dane od 14 archiwach prywatnych); IV. Akta gruntowe, urbarze, przywileje chłopskie (informacje także w porządku alfabetycznym nazw geograficznych zachowane dokumenty i księgi); V. Różne archiwalne i biblioteczne zbiory (interesujące informacje m.in. o zawartości biblioteki Archiwum Powiatowego w Bytomie Oddziału w Tarnowskich Górach, o zabezpieczeniach archiwów przemysłowych, kościelnych).

Sumariusz zwięźcza Słownik polsko-niemiecki urzędów, instytucji i związków, Indeks osobowy osób ujętych w sumariuszu lub dotyczących ich materiałów oraz Indeks miejscowości.

I na koniec uwaga, od której nie umiem się powstrzymać: sumariusz pokazuje, jak ważna może być registratura własna każdego archiwum, jak zasobna bywa w informacje ważne dla dziejów zasobu, ważne dla rekonstrukcji jego dziejów, i mam nadzieję, że praca Pani Antoniny Staszaków przyczyni się do zwrócenia uwagi na te właśnie walory archiwów własnych, podniesie stan opieki nad materiałami wytworzonymi dzisiaj przez poszczególne archiwa. Po tej publikacji wiadomo, że są one skarbnicą wiedzy wszelakiej.